

BIODIVERSITETEN BLIVER FATTIGERE OG DET GØR NATURPLEJERNE OGSÅ

KØBENHAVNS
UNIVERSITET

15. Juni Fonden

SEGES
INNOVATION

BIODIVERSITETEN BLIVER FATTIGERE - OG DET GØR NATURPLEJERNE OGSÅ

Danske landmænd spiller en vigtig rolle i naturplejen og dermed i at opfylde nationale mål om at standse tabet af biodiversitet. De forvalter en stor del af Danmarks mest værdifulde natur – herunder både offentlige og private arealer – igennem græsning med husdyr. Netop græssende dyr er vigtige medspillere for at skabe bedre biodiversitet.

Der uddeles årligt 180 mio. kr. i støtte til landmænd, der udfører pleje af lysåben natur med græssende heste og kvæg. Men en ny undersøgelse viser, at tilskudsordningen er dårlig for både biodiversiteten og landmændenes økonomi. Derfor er der behov for større indsigt i driftsøkonomi, ressourceeffektivitet og motiver for den gruppe af landmænd og naturforvaltere, der arbejder med at forvalte de værdifulde naturarealer.

SEGES og Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi (IFRO) på KU har undersøgt, hvordan de økonomiske rammer er for at udføre naturpleje med græsning, hvordan græsningen udføres i praksis og med hvilke resultater.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i fem case-bedrifter, hvor der udføres naturpleje med græsning.

Lav indtjening i naturpleje

Resultaterne i undersøgelsen viser, at der generelt er lav indtjening fra naturpleje hos naturplejerne i projektet, og at det sandsynligvis er repræsentativt for naturplejere, der står for afgræsning af naturarealer i Danmark. Projektet viser samtidig, at den græsning, der gennemføres, ofte er for intensiv i forhold til at gavne biodiversiteten selv på meget værdifulde naturarealer. Årsagerne til dette misforhold skal i høj grad findes i manglende incitamenter til at gennemføre en græsningsindsats, der er optimal for biodiversiteten.

I de nuværende tilskudsordninger til græsning af naturarealer opnås det højeste tilskud via en intensiv drift, hvilket er i modstrid med de natur-

BIODIVERSITETEN ER I KRISE

Biodiversiteten er i alvorlig krise, og arter forsvinder i en hast, som ikke er set før. For eksempel er ca. 20 pct. af Danmarks dagsommerfuglearter - svarende til 12 arter - uddøde fra landet siden midten af 1900-tallet.

Fuglearter, der før var almindelige, som svaler, viber, stære og lærker er også blevet et mere sjældent syn i landskabet.

Den seneste rødlistevurdering – et værktøj til at vurdere naturens tilstand i Danmark – viser, at hele 41 procent af vores arter, herunder svampe, planter, insekter, fugle og pattedyr, er i tilbagegang og derfor i fare for at uddø.

Danmark har - sammen med resten af EU-landene - fastsat en målsætning om at standse tabet af biodiversitet inden 2030.

Derfor er det vigtigere end nogensinde at sætte fokus på, hvordan vi i Danmark forvalter de levesteder, der huser de mest sjældne og truede arter, bedst muligt.

forvaltningsmæssige ønsker og mål for de mest værdifulde naturarealer.

Der er et akut behov for markante ændringer i det nuværende tilskudssystem

Analysen fra SEGES og IFRO peger på, at de nuværende tilskudsordninger i udpræget grad hverken giver gode resultater for biodiversiteten eller god økonomi for naturplejerne.

Der er derfor et akut behov for markante ændringer i det nuværende tilskudssystem, så landmænd og naturforvaltere ikke bliver fastholdt i et tilskudsregime og et managementsystem, der ikke har den ønskede effekt for biodiversiteten.

På baggrund af disse resultater anbefaler vi:

- At kontrollen skal tage højde for – og give incitament til – at der gennemføres en ekstensiv helårsgræsning. Eksempelvis med en højere støttesats til dyreholdere, der vælger helårsafgræsning (mindst 300 dage på græs).
- Kontrollen bør foretages ud fra en procesbaseret tilgang med fokus på tiltag, der gavner biodiversiteten, og hvor tilskud bliver givet ud fra de gennemførte aktiviteter såsom ekstensiv græsning.
- Der bør fastsættes et interval for græsningsintensitet på ca. 70-300 kg dyr frem for den nuværende minimumsgrænse for antal dyr.
- Der bør indføres en støttesats, til mere naturvenlige græsningsformer, der gør det lige så attraktivt at søge græsningsstilskud, uanset om der søges grundbetaling til arealerne eller ej.
- Der bør genindføres en tilskudsordning til varigt udtag af dyrkningsjord til natur. En sådan ordning kunne blive et stærkt værktøj til at sikre værdifulde naturarealer og inddrage nye arealer til varig natur i større sammenhængende områder.
- Det bør være muligt at søge et samlet tilskud til lysåbne arealer og skov, så der er et incitament til at foretage græsning i et forskelligartet landskab med både skov og lysåbne arealer.

Flere dyr redder ikke økonomien – eller naturen

I projektet har der været gennemført bedriftsbesøg hos 5 naturforvaltere, som alle har naturpleje med græssende dyr som en væsentlig del af deres landbrugsaktivitet. Informationerne vedrørende naturforvalterne vedrører 2020, da det er det senest opgjorte regnskabsår ved gennemførelse af analysen.

Undersøgelsen sætter samtidig fokus på, at omkostningsniveauet på bedrifter, der ønsker at udføre naturpleje, skal tilpasses nøje efter det tilgængelige tilskud, da det primært er tilskuddet, der skal dække omkostningerne.

Nøgletal fra de fem case-bedrifter viser meget tydeligt, at tilskuddet til naturpleje er nødvendigt, og at man ikke skal forvente at kødproduktionen dækker ret meget af omkostningerne ved naturplejen. Analysen indikerer dog, at naturforvalterne agerer ud fra en antagelse om, at indtjeningen stiger ved at have flere dyr på arealet.

Resultater viser derimod, at tre ud af de fem naturforvaltere vil opnå et bedre driftsøkonomisk resultat ved et reduceret dyretryk og ved at øge andelen af arealer med helårsafgræsning.

Hovedkonklusionerne fra projektet er:

- At indtjeningen for dyreholdere primært er afhængig af tilskud – ikke kødproduktion.
- At dyrene derfor bør ses som en vigtig medspiller til at fremme biodiversiteten – ikke som en indtægtsgivende forretning via kødproduktion.
- At landmandens omkostninger til maskiner, bygninger og arbejdstid samt forpagtning af græsningsarealer ofte er for høje til at opnå en rentabel drift.
- Helårsafgræsning øger køernes kapacitet (færre dyr pr. arealenhed) og reducerer omkostningerne til bygninger og vinterfoder.

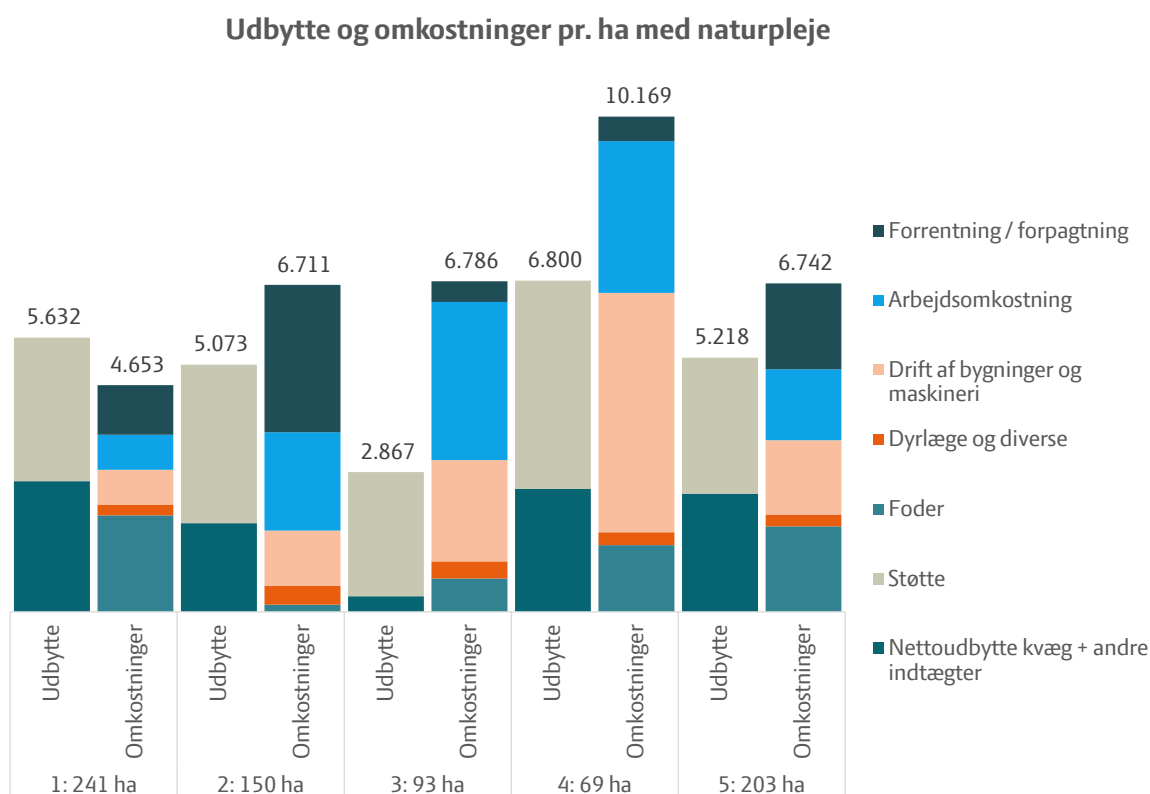
Analysen viser behov for mere konkret rådgivning til naturforvalterne om, hvordan de bedst sikrer optimale forhold for biodiversiteten.

Ligeledes er der behov for et ændret *mindset* hos de naturforvaltere, der ikke har balance i økonomien, så den enkelte naturplejer får større fokus

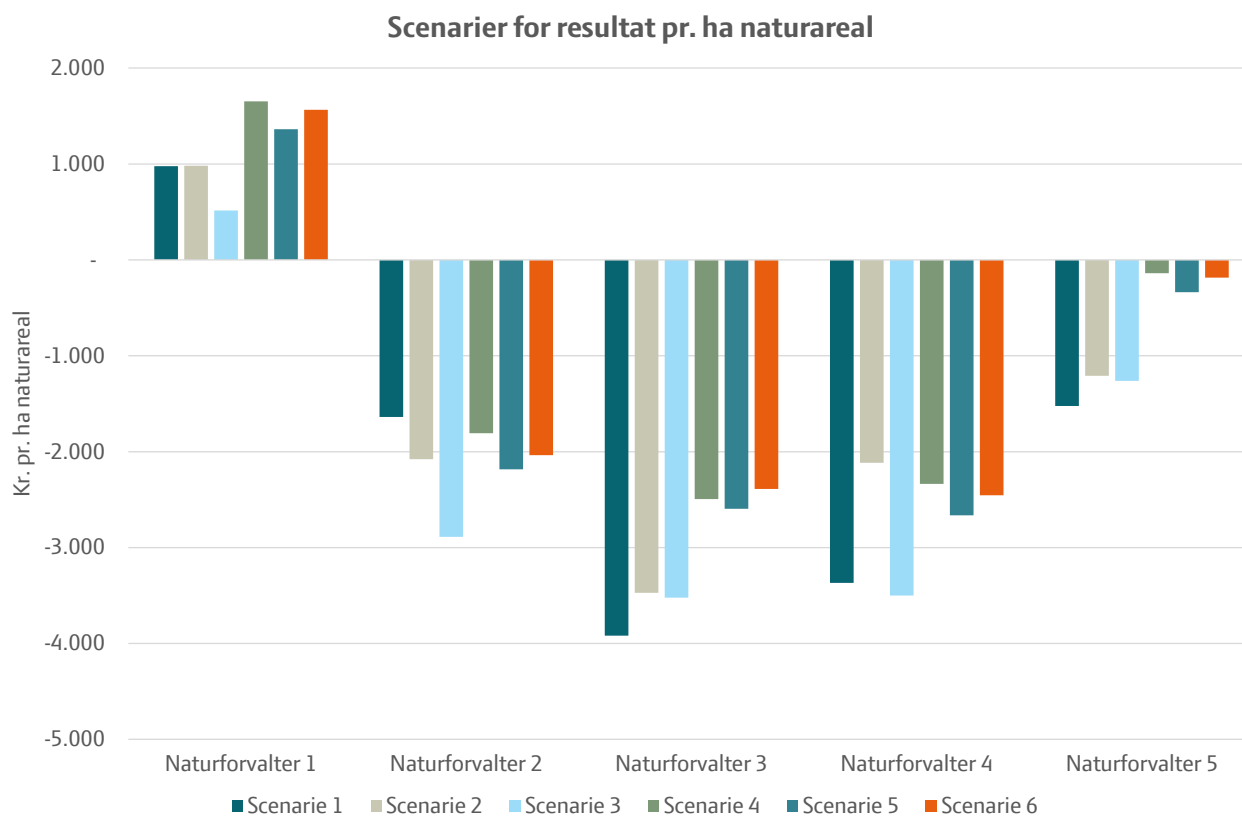
på, hvor der reelt tjenes penge. I figur 1 herunder fremgår udbytte og omkostninger for de fem naturforvaltere, som har deltaget i projektet.

Som det fremgår af figuren, er naturforvalter 1 med 241 hektar den eneste, som har formået at skabe et positivt afkast af naturplejen.

Anvendelsen af case-bedrifter medfører naturligvis en begrænsning i den generelle udsagnskraft af resultaterne, hvorfor de driftsøkonomiske resultater kun kan betragtes som indikative. Selvom case-bedrifterne er udvalgt for at repræsentere forskellige typer, er det ikke på dette grundlag muligt at konkludere på disse forskellige typers generelle indtjeningspotentialer. Til trods for at det er et case-baseret studie, vurderes der alligevel at være nogle generelle pointer i forhold til, at reducerede omkostninger og forbedret græsningsstrategi kan kombineres. Dette er håndteret ved at beregne de økonomiske resultater for seks forskellige scenarier. Resultaterne for disse scenarier er vist i figur 2.

Figur 1. Økonomisk resultat for de fem naturforvaltere i projektet.

Figur 2. Resultaterne af 6 scenarier for de 5 naturforvaltere i kr. per hektar.

Ud over forskelle i græsningstryk varierer andelen af helårsafgræsning mellem scenarierne. Det er i scenarieberegningerne antaget, at det ikke er muligt at reducere i bygningsmassen ved en nedskalering af produktionen. På flere af case-bedrifterne giver et reduceret dyretryk og øget helårsafgræsning en forbedret økonomi, hvilket indikerer, at kødproduktionen isoleret set ikke er en god forretning på disse bedrifter i nuværende drift. Når bedrifterne får et ringere resultat af at reducere dyretrykket, indikerer dette, at den nuværende kødproduktion har et positivt afkast på dækningsbidragsniveau, dvs. før omkostninger til arbejde, bygninger, maskiner og jord.

Netop det forhold, at kødproduktion ikke i stor stil bidrager til indtjeningen hos naturforvalterne, åbner mulighed for, at naturpleje med helårsafgræsning går hånd i hånd med forbedret økonomi hos naturforvalterne.

Græsning er 'den magiske ingrediens'

Forskningen slår fast, at græssende dyr som heste og kvæg er en helt central medspiller til at fremme biodiversiteten. Det er dog afgørende, hvordan græsningen udføres, hvis den skal være til gavn for sommerfugle, bier og blomster.

På baggrund af analyser vurderes det, at den naturlige tæthed af planteædere i typiske danske økosystemer ligger i intervallet 70-250 kg dyr/ha (Fløjgaard et al., 2021)*. På mere næringsrige naturarealer (for eksempel enge og ådale) kan dyretrykket være lidt højere.

Hvis græsningstrykket sættes højere end det anbefalede niveau, nedbides de planteressourcer, som er af afgørende betydning som blandt andet nektar- og pollenkilder.

Overgræsning medfører dermed mangel på blomstrende urter gennem hele sæsonen og fjerner livsgrundlag for de dyr og planter, som græsningen ellers skulle være til gavn for. Dette kan være katastrofalt for den lokale flora og fauna.

Hvis græsningstrykket omvendt sættes under det anbefalede niveau, gror naturarealer derimod gradvist til. Det medfører, at de planter og insekter, der er afhængige af varme og lysåbne forhold, gradvist forsvinder. Begge scenarier medfører altså et tab af biodiversitet.

*Fløjgaard, C., Buttenschøn, R.M., Byriel, F.B., Clausen, K.K., Gottlieb, L., Kanstrup, N., Strandberg, B. & Ejrnæs, R. 2021. Biodiversitetseffekter af rewilding. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. Videnskabelig rapport nr. 425. <http://dce2.au.dk/pub/SR425.pdf>

Valg af græsningsstrategi er afgørende for den effekt, som dyrenes græsning har på biodiversiteten. I tabellen herunder er en oversigt over effekter for biodiversiteten ved de mest almindelige græsningsstrategier, sammenlignet indbyrdes og med høslet.

Som det fremgår af tabel 1, er den optimale græsningsform for biodiversiteten en ekstensiv helårsgræsning. Det er dog langt fra alle arealer og dyr, der egner sig til helårsgræsning. Derfor er det vigtigt at tilrettelægge en græsningsstrategi, der virker på det enkelte areal.

TABEL 1. OVERSIGT OVER FORSKELLIGE TYPER AF FORVALTNING OG EFFEKTEN FOR NATURENS UDVIKLING PÅ AREALET.

TYPE AF EFFEKT	MASKINEL HØSLET	INTENSIV SOMMER-GRÆSNING	VINTER-GRÆSNING	EKSTENSIV HELÅRS-GRÆSNING
Hæmme tilgroning	+++	++	++	++
Skabe blottet jord	++	+	+++	+++
Strukturer og variation	-/++	++	+++	+++
Spredning af frø	-	+	+	++
Blomstertæthed	++	-	++	+++
Insekter og smådyr	-	-	++	+++
Lort til gødningsdyr	-	++	-	+++

Antallet af plusser (+) viser, hvor positiv en effekt græsningen har for biodiversiteten, hvorimod minus (-) viser en negativ effekt. F.eks. har helårsgræsning en meget positiv effekt (+++) på antallet og mængden af blomster, hvorimod intensiv sommergræsning har en negativ effekt (-).

Fløjgaard, C., Bladt, J. & Ejrnæs, R. 2017. Naturpleje og arealstørrelser med særligt fokus på Natura 2000 områderne. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. Videnskabelig rapport nr. 228. <https://dce2.au.dk/pub/SR228.pdf>

METODE

Dataindsamlingen er forløbet ved interview i forbindelse med besøg hos naturforvaltere suppleret med indhentning af regnskabsoplysninger, oversigter over de ansøgte tilskud og anden relevant materiale. Efter gennemførelse af analyserne har der været opfølgende spørgsmål. Derudover er der i høj grad benyttet baggrundskort (HNV, udpegnings, herunder Natura 2000, særligt udpegede Natura 2000 områder, §3 beskyttet natur m.v.).

Udgangspunktet for analyserne er en driftsøkonomisk tilgang med brug af driftsgrensanalysen, hvor alle indsatsfaktorer er aflønnet. Dette adskiller sig fra landbrugsregnskaber, hvor ejerens egen arbejdsindsats ikke aflønnes, og egenkapitalen ikke forrentes. Ved brug af driftsgrensanalysen er det muligt at sammenligne på tværs af naturforvaltere uafhængigt af størrelsen på egenkapitalen og ejerens egen andel af den samlede arbejdsindsats.

I projektet er der opstillet 6 forskellige scenarier for potentielle muligheder for tilskud, der vil give naturforvalterne et varierende økonomisk råderum. Disse scenarier er opstillet for at belyse de forskellige vilkår og muligheder, som naturplejerne gives afhængig af naturarealernes beliggenhed og de muligheder/manglende muligheder, det giver for at søge tilskud til græsning, hegning m.m. Scenarierne er ikke udtryk for alternative scenarier for de specifikke naturforvaltere, da de i virkeligheden ikke alle har forudsætninger i form af Natura 2000 udpegnings med videre til at kunne indgå i de scenarier. Målet med scenarierne er at pege på og give et indblik i, hvordan og hvor forskellig økonomien er for de enkelte naturforvaltere, afhængig af hvor i landet de bor og hvilke udpegnings og regler, de er underlagt. De økonomiske resultater er fremkommet på baggrund af naturforvalternes udsagn kombineret med skøn over sammenhængen mellem afgræsningsstrategi, græsningstryk og forbrug af indsatsfaktorer i de 6 forskellige scenarier, som er evalueret for de 5 naturplejere.

Scenarierne er defineret som:

SCENARIO 1

Status quo, dvs. hvor alle de opnåede tilskud med videre er med og forpligtelser i den forbindelse skal overholdes.

SCENARIO 2

Bedst mulige biodiversitetsforvaltning inden for de eksisterende rammer. I dette scenarie er de nuværende naturpleje-relaterede tilskud inkluderet. Der søges ikke grundbetaling, men tilskud til pleje af græs- og naturarealer med kontrol efter fast græsningstryk.

SCENARIO 3

Bedst mulige biodiversitetsforvaltning, givet at bedriften ligger helt uden for Natura 2000. Dvs. her kan ikke opnås støtte til hegning. I det omfang at den faktiske hegningsomkostning ikke kendes, sættes værdien af hegn til 20 kr. pr. meter svarende til den tilskudssats, der er til etablering af hegn. Levetiden sættes i beregningen til 20 år og rentesatsen til 4 procent. Hvis der forpagtes arealer med hegn på (fx af kommunen), så fastsættes ikke en fiktiv hegnsomkostning, da denne er indeholdt i forpagtningsprisen.

SCENARIO 4

Bedst mulige biodiversitetsforvaltning inden for eksisterende rammer, givet at bedriften har min. 50 pct. af det ønskede græsningsareal liggende inden for de særligt udpegede Natura 2000 områder. Dette giver adgang til at søge 100 pct. tilskud til opsætning af hegn.

SCENARIO 5

Bedst mulige biodiversitetsforvaltning inden for eksisterende rammer, givet at bedriften kan opfylde betingelserne for at benytte artikel 32. Brug af artikel 32 indebærer, at man kan få grundbetaling uden at opfylde aktivitetskravene, og der kan gennemføres en græsning med kontrol efter fast lavt græsningstryk, hvor det stadig er muligt at opretholde sin grundbetaling.

SCENARIO 6

Bedst mulige biodiversitetsforvaltning. I dette scenarie udnyttes de støttemuligheder, som eksisterer i det omfang, at de understøtter bedst mulige biodiversitetsforvaltning. Græsningstryket fastsættes til maksimalt 150 kg dyr/ha.

Udgiver

SEGES Innovation P/S
Agro Food Park 15, Skejby
DK 8200 Aarhus N

Forfattere

Jakob Vesterlund Olsen, Københavns Universitet
Heidi Buur Holbeck, SEGES Innovation P/S
Anne Erland Eskildsen, SEGES Innovation P/S
Maria Vejle Madsen, SEGES Innovation P/S
Jesper Sølvér Schou, Københavns Universitet
Jacob Krog, SEGES Innovation P/S

Kontakter

Jacob Krog, SEGES Innovation P/S
D +45 6155 5783

Jakob Vesterlund Olsen, Københavns Universitet
D +45 3533 3588

Forsidefoto

Anne Eskildsen, SEGES Innovation P/S

1. udgave september 2022

Denne publikation må kopieres efter aftale med SEGES Innovation P/S.

Foto: Anne Eskildsen, SEGES